

ΠΡΩΜΗΘΕΥΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΑΠΑΞ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ· ΚΑΙ ΔΙΕΥΣΥΝΣΕΙ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
καθηγητού τῆς Γεωλογίας
ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ Πολυτεχνείῳ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ·
ΝΙΚ. Κ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ Δρ. Φ. Ε.
ΑΛΕΞΑΝ. Δ. ΒΑΛΒΗ Δρ. Φ. Ε.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

'Εν Αθήναις ἐτησίᾳ Δρ. 7.—
'Έν ταῖς Ἐπαρχίαις ἐτ. • 7.50
• Εξάμηνος • 4.—
'Έν τῷ Ἑξατερικῷ Δρ. χρ. 8.—

ΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΡΟΜΗΘΕΩΣ»

Όδός Φειδίου ἀριθ. 13
κατωτέρω τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΦΥΛΑΟΥ

15 — ΛΕΠΤΑ — 15

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ. 'Εργάστου Haeckel ιστορία τῆς φυσικῆς δημιουργίας ἡ περὶ τῆς θεωρίας τῆς ἔξελίξεως κατὰ μεταφρασιν Σταυλίου Δ. Βίλβη, ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Εθν. Πανεπιστημίῳ. — "Ω φρίκη! Φρίκη! Φρίκη! — Νέα ἀνακάλυψις τοῦ ἡμετέρου Κώλ. — "Ελεγχοί καὶ ἀναπτύξεις ὑπὸ Αλεξ. Δ. Βίλβη — Επιστολὴ ἀνοικτή. — Αλληλογραφία.

ΕΡΝΕΣΤΟΥ ΗΑΕΚΚΕΛ,
Καθηγητοῦ τῆς ζωολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ιένης,

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

— Η —

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ

κατὰ μετάφρασιν

ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ Δ. ΒΑΛΒΗ,

"Υφηγητοῦ ἐν τῷ Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

(Συνέχεια. Βλ. τὸ προηγούμενον φύλλον.)

Κατὰ περίεργον τύχην πρὸ τοιάκοντα ὑπὸ ἔτῶν, καθ' ὃν χρόνον τοῦ Δαρβίνου τὸ σύγγραμμα κατέθερε θανατηφόρον πλῆγμα εἰς τὸν κατὰ Κυβιέρον κοσμογονίαν, ἀλλος τις περίφημος φυσιοδίφης ἀπεπειράθη νὰ ἔγειρῃ ἐκ νεκρῶν τὸν διδασκαλίαν ταύτην καὶ νὰ ἐκθῇ αὐτὴν μετὰ πάσος τῆς δυνατῆς λαμπρότητος ἐν τελεολογικῶν θεολογικῶν περὶ τῆς φύσεως συστήματι. Ο φυσιοδίφης οὗτος εἶνε ὁ Ἐλεντὸς γεωλόγος Λουδοβίκος Αγασσίζ, ἐπιστήμων ὄνομαστὸς διὰ τὰς περὶ παγετώνων καὶ παγετικῶν χρόνων θεωρίας αὐτοῦ τὰς παραληφθείσας ἐκ τοῦ Schimper καὶ τοῦ Charpentier. Ο σοφὸς οὗτος, δοτὶς ἐπὶ ἔτη τινὰ

διέτριψεν ἐν τῇ Βορείῳ Αμερικῇ, ὥστα κατὰ τὸ 1858. ἔτος τῆς δημοσίευσεως συγγρούματος σπουδαιοτάτου, ἐπιγραφούμενου: Συμβολὴ εἰς τὴν φυσικὴν ἴστορέων τῶν Ήνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Αμερικῆς. Ο πρώτος τόμος τοῦ μεγάλου καθαπανηροῦ τούτου συγγράμματος, ὅπερ δύμως ἔνεκα τῆς φιλοπατοίας τῶν Αμερικανῶν ἐσχε πρωτοφανῆ διάδοσιν, ἐπιγράφεται Δοκίμιον ταξιδιούμενος (9). Εν τῷ δοκίμῳ τούτῳ ὁ Αγασσίζ δὲν περιορίζεται ἐν τῷ ἐκθέσει τῆς φυοικῆς τῶν δργανισμῶν ταξιονομίας καὶ τῶν διαφόρων ἀποπειρῶν τῶν ὑπὸ τῶν φυσιοδιφῶν γενούμενων πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ταξιονομίας ταύτης, ἀλλὰ περιλαμβάνει ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ γενικὰ βιολογικὰ γεγονότα τὰ σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὸ ἔαυτοῦ ἀντικείμενον. Η ιστορία τῆς ἀναπτύξεως τῶν δργανισμῶν κατά τε εμβριονολογικὴν ἐποίην καὶ κατά ἐποψίην παλαιοντολογικὴν, ἡ συγκριτικὴ ἀνατομικὴ, ἡ γενικὴ τῆς φύσεως οἰκονομία, ἡ γεωγραφικὴ καὶ τοπογραφικὴ ἐξάπλωσις τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ὀδόκληρος σχεδόν, ως ἐπος εἰπεῖν, ἡ σειρὰ τῶν γενικῶν φαινούμενων τῆς φύσεως ἐξετάζονται ἐν τῷ ταξιονομικῷ δοκίμῳ τοῦ Αγασσίζ, καὶ πάντα ἐκτίθενται κατὰ τοόπον ὅσον οἶδον τε ἀντιδαρβινικόν. Εν ὧ δὲ ἡ κυρία τοῦ Δαρβίνου ὑπορεσία εἶνε δτὶ κατέδειξε τῆς φυσικὰς αἵτιας τῆς γενέσεως τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, καὶ οὕτως ἐκρηπίδωσε τὸν μυχανικὸν ἡ μοναδικὴ ἐποπτείαν τοῦ κόσμου καὶ ἐν τῷ χαλεπῷ τούτῳ μέρει τῆς ιστορίας τῆς δημοσίευσης, τούναντίον ὁ Αγασσίζ ἀγωνίζεται πανταχοῦ ν' ἀποκλείσῃ πᾶσαν μυχανικὴν μέθοδον ἀπὸ ταύτης τῆς χώρας,

(9) Louis Agassiz, An Essay on classification. Contributions to the natural history of the United States. Boston. Vol. I. 1857. — Μετεφράσθη εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Γαλλικῆς ὑπὸ τοῦ Vogeli (Paris, 1869).

ν' ἀντικαταστήσῃ πανταχοῦ τὰς φυσικὰς τῆς ψῆπης δυνάμεις διὰ τῆς ἐννοίας προσωπικοῦ δημιουργοῦ καὶ νὰ καταστάσῃ οὕτως ἐπικρατῆ ἐποπτεῖαν τινὰ τοῦ σύμπλαντος πάντη τελεολογικὴν ἢ δυαδικήν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ μόνον κατανοεῖτε ὅτι ἀρμόζει νὰ ἔξετασθωμεν ἐνταῦθα μετ' ἐπιμελείας τὰς βιολογικὰς θεωρίας τοῦ Ἀγαστίζ καὶ εἰδικῶς τὰς περὶ τῆς δημιουργίας γνώμας αὐτοῦ τοσοῦτῷ μᾶλλον, ὅσῳ ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ συγγράμματι τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν εὐρίσκομεν τὰ μεγάλα θεμελιώδη ταῦτα ζητήματα λεπτομερέστερον διαλαμβανόμενα, καὶ οὐδαμοῦ ὡσαύτως ἀλλαχοῦ βλέπομεν τοσοῦτο σαφώς πόσον ἢ δυαδικὴ ἐποπτεία τοῦ κόσμου εἶνε ἀνυποστήσικτος.

Εἶπομεν ἀνωτέρῳ ὅτι οἱ διάφοροι τρόποι, καθ' οὓς ἐννοεῖται τοῦ εἴδους ἢ ἐννοία, εἶνε τὸ κύριον ἀντικείμενον, περὶ ὃ ἡ συζήτησις τῶν ἀντιπάλων θεωριῶν· ὅτε Ἀγαστίζ καὶ ὁ Κυβιέρος καὶ ὁ Λινγαῖος θεωροῦσι τὸ εἴδος ὡς μορφὴν δργανικὴν ἀμετάβλητον κατὰ πάντας τοὺς οὐσιῶδεις αὐτῆς χαρακτήρας· ναὶ μὲν τὰ εἰδὸν δύνανται νὰ ποικίλωσιν, ἀλλ' ὅμως ἐν ὅροις στενοῖς καὶ μόνον κατὰ τὰς ἐπουσιώδεις ἑαυτῶν μερικότητας. Οὐδέποτε εἴδος πράγματι νέον δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ μορφῶν τετροποιημένων, ἐκ ποικιλίῶν. Οὐδὲν δργανικὸν εἴδος κατάγεται ἐξ εἰδους ἑτέρου· ἑκάτερον αὐτῶν ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μεμονωμένως· ἕκαστον ζῷϊκὸν εἴδος, ἵνα κατ' Ἀγαστίζ εἰπωμεν, εἶνε ἐνσεσαρκωμένος δημιουργικὸς λογισμὸς τῆς θεότητος.

"Αν ὑπάρχῃ ἀλήθεια ἀκραδάντως ἐμπεδωθεῖσα ὑπὸ τῆς παρατηρήσεως τῶν παλαιοντολογικῶν γεγονότων, εἶνε ὅτι ἡ διάκεια τῶν διαφόρων δργανικῶν εἰδῶν εἶνε ἀνισωτάτη, ὅτι εἰδὸν τινὰ διαμένουσιν ἀμετάβλητα ἐπὶ πλείστας συνεχεῖς γεωλογικὰς περιόδους, ἐν ὧ ἄλλα διαρκοῦσι μόνον ἐπὶ μικρόν τι τμῆμα τῶν περιόδων τούτων. Ἀντιφάσκων ἀπολύτως πρὸς τὴν ἀλήθειαν ταύτην ὁ Ἀγαστίζ, ἀποφαίνεται ὅτι οὐδέποτε τὸ αὐτὸν εἴδος ἀπαντᾷ ἐν δύο διακεκριμέναις περιόδοις, καὶ δὴ ὅτι ἑκάστη περίοδος χαρακτηρίζεται ὑπὸ κόσμου ζῷϊκοῦ καὶ φυτικοῦ πάντη ἰδιαιτέρουν καὶ εἰς αὐτὴν ἀποκλειστικῶς ἀνήκοντος. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἰσχυρίζεται μετὰ τοῦ Κυβιέρου ὅτι ἑκάστη μεγάλη γεωλογικὴ μεταβολή, ἥτις πάντοτε παρεμβάλλεται μεταξὺ δύο περιόδων, καταστρέφει καθ' ὀλοκληρῶν τὸν δργανικὸν τούτον κόσμον καὶ ὅτι νέα δημιουργία πάντη διάφορος διαδέχεται τὸν πανωλεθρίαν ταύτην. Κατὰ τὸν Ἀγαστίζ καθ' ἑκάστην νέαν δημιουργίαν ὁ δημιουργὸς διέταξε τὰ πράγματα οὔτως, ὥστε ὁ νέος πληθυσμὸς τῆς σφαιρᾶς ἐπεφάνη ἐξαπίνης, ἀντιπροσωπεύσμενος ὑπὸ μέσου τινὸς ἐπαρκοῦς ἀριθμοῦ ἀτόμων καὶ ὑπὸ εἰδῶν ὑποστάτων τὰς τροποποίησες τὰς ἀναγκαίας ἵνα εὑρεθῶσιν ἐν ἀρμονίᾳ μετὰ τῶν μεταβολῶν τῶν ἐπιγενομένων εἰς τὸν οἰκονομίαν τῆς φυσεως. Ἄλλα, τοῦτο λέγων, προσκρούει ὁ Ἀγαστίζ εἰς τινὰ τῶν ἀσφαλεστάτων καὶ σπουδαιοτάτων νόμων τῆς ζῷϊκῆς καὶ φυτικῆς γεωγραφίας, εἰς τὸν νόμον τὸν προσδιορίζοντα εἰς

ἕκαστον εἴδος ἴδιον γενέοεως τόπου, τὸ καλούμενον δημιουργικὸν κέντρον, δθεν τὸ εἴδος διαχεῖται κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὸ λοιπὸν τῆς γνίνης ἐπιφανείας. Ὁ Ἀγαστίζ θέλει τούναντίον σύγχρονον δημιουργίαν ἑκάστου εἴδους ἐπὶ διαφόρων τῆς γνίνης ἐπιφανείας σπουδείων καὶ ἀντιπροσώπευσιν αὐτοῦ ἀρχικὴν ὑπὸ πολυαριθμων ἀτόμων.

"Η φυσικὴ τῶν δργανισμῶν συστηματοποίησις, πάντα τὰ συναθροίσματα τὰ κατὰ βαθμοὺς ὑποτεταγμένα πρὸς ἄλληλα, οἱ κλάσεις, αἱ τάξεις, αἱ οἰκογένειαι, τὰ γένη καὶ τὰ εἰδῶν, ἀπερ ἢ τῆς καταγγωῆς θεωρίᾳ διδάσκει ἡμᾶς νὰ θεωρῶμεν ὡς διαφόρους κλάδους κοινοῦ προγονικοῦ στελέχους, πάντα ταῦτα κατὰ τὸν Ἀγαστίζ εἶνε μόνον ἢ ἀμεσος ἐκφανσὶς τοῦ θείου τῆς δημιουργίας σχεδίου, καὶ ὁ φυσιοδίφης, σπουδάζων τὴν φυσικὴν ταξιονομίαν, οὐδὲν ἄλλο πράττει ἢ ν' ἀνευρίσκῃ τὴν θείαν τῆς δημιουργίας ἴδεαν. Τοῦτο δὲ κατὰ τὸν Ἀγαστίζ ἀναμψιστητῶς ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε αὐτὸν τοῦτο ἢ εικὼν καὶ τὸ τέκνον τοῦ θεοῦ. Οἱ διάφοροι τῶν συναθροίσμάτων βαθμοὶ ἢ αἱ διάφοροι κατηγορίαι τοῦ φυσικοῦ συστήματος ἀναλογοῦσι πρὸς τοὺς διαφόρους τῆς τελειοποίησεως βαθμοὺς, εἰς οὓς τὸ θεῖον τῆς δημιουργίας σχεδίου ἀλληλοδιαδόχως ἐփθασεν. Ἐν τῇ ἐπινοίᾳ δὲ καὶ τῇ ἐκτελέσει τοῦ σχεδίου τούτου ὁ πλάστης ἔλαβεν ὡς ἀφετηρίαν τὰς γενικότατας τῶν ἐννοιῶν καὶ προέβαινε μερικεύων. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ, παραδείγματος χάριν, εἰς τὸ ζῷϊκὸν βασίλειον, ὁ θεὸς εἰχε κατ' ἀρχάς, ὅτε ἀνέλπησε νὰ δημιουργήσῃ αὐτό, τέσσαρας κυρίας καὶ διαφόρους ἴδεας περὶ τῆς δοτέας εἰς τὸ ζῷϊκὸν σῶμα μορφῆς· τὰς ἴδεας δὲ ταύτας ἐνεσάρκωσεν ἐν τοῖς τέσσαρσι μεγάλοις κλάδοις τοῦ ζῷϊκου βασιλείου, ἐν τοῖς τέσσαρσι μεγάλοις τύποις τῶν ἐνσπονδύλων, τῶν ἀρθρωτῶν, τῶν μαλακίων καὶ τῶν ἀκτινωτῶν. "Ἐπειτα ὁ πλάστης, διασκεπτόμενος πᾶς, δεδομένων ὑπὸ τῶν τεσσάρων τούτων τύπων, ὑδύνατο νὰ ποικίλην αὐτοὺς διαφοροτρόπως, κατέληξεν εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ ἐν τοῖς ὅροις τῶν τεσσάρων κυρίων μορφῶν διαφόρους κλάσεις αὐτῶν, παραδείγματος χάριν, ἐν τῷ κλάδῳ τῶν ἐνοπονδύλων τὰς κλάσεις τῶν θηλαστικῶν, τῶν πτηνῶν, τῶν ἐρπετῶν, τῶν ἀμφίβιων καὶ τῶν ἰχθύων. "Τστερον ὁ θεός, μελετῶν βαθύτερον περὶ τοῦ ἀντικείμενου ἑκάστης τῶν κλάσεων τούτων, ἐξήναγεν ἐξ αὐτῶν διαφόρους κατὰ βαθμὸν ποικιλίας λόγω κατασκευῆς, αἵτινες ὑπῆρχαν αἱ τάξεις. Ποικίλων δὲ ἐκ νέου τὰς μορφὰς τῶν τάξεων, κατεσκεύασε τὰς φυσικὰς οἰκογένειας. Μετὰ ταῦτα δὲ ὁ πλάστης ἐτροποίησεν ἔτι ἐν ἑκάστῃ οἰκογένειᾳ τὰς ἐσχάτας μερικότητας τῆς κατασκευῆς τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος, δθεν ἐγένεν θησαν τὰ γένη. Τέλος, ἐπιλεπτύνων τὸ ἐσχατὸν ὁ θεὸς τὸ τῆς πλάσεως σχέδιον, προύγαγεν εἰς φῶς τὰ διάφορα εἰδῶν. Τὰ εἰδὸν λοιπὸν εἶνε ἐνσεσαρκωμένοι δημιουργικοὶ λογισμοὶ μερικωτάτης μερικεύσεως. Λυπηρὸν δὲ μόνον εἶνε ὅτι δὲ πλάστης ἔξεφρασε «τοὺς δημιουργικοὺς αὐτοῦ λογισμοὺς»

τούς μερικωτάτους καὶ βαθύτατα διεγνωσμένους ἐν μορφαῖς οὕτω σκοτειναῖς καὶ τοσοῦτον ἀμφίβολοις, διὰ ἐνετύπωσεν εἰς αὐτὰς σφραγίδα τοσοῦτον εὔεξιτον, διὰ ἔχορηγησε τοιαύτην ποικιλιῶν εὐρύτητα, ὥστε οὐδεὶς φυσιοδίφης εἶνε ἱκανὸς νὰ διακρίνῃ τὰ «ἀγαθὰ», εἰδὸν ἀπὸ τῶν «κακῶν», τὰ «ἄληθη», εἰδὸν ἀπὸ τῶν ψευδῶν εἰδῶν, τῶν ποικιλιῶν ή τῶν γενεῶν (Γεν. Μορφ. II, 374).

Ως βλέπετε, ἀν πιστεύσωμεν εἰς τὸν Ἀγαστίζ, ὁ πλάστης προσφέρεται ἐν τῷ γενέσει τῶν ὄργανικῶν μορφῶν ἀκριβῶς ὡς ἔργολάθος οἰκοδομῶν, προθέμενος νὰ σχεδιογραφήσῃ καὶ ἀνεγείρῃ οἰκοδομῆματα δσον τὸ δυνατὸν διάφορα, πληρωτικά δσον τὸ δυνατὸν ποικίλων σκοπῶν, κατὰ δυθμοὺς ἀρχιτεκτονικοὺς δσον τὸ δυνατὸν παραλλάσσοντας, καὶ διαφέροντα δσον τὸ δυνατὸν κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀπλότητος, τῆς λαμπρότητος, τοῦ μεγέθους καὶ τῆς τελειοποιίου. Οἱ ἀρχιτέκτων οὗτος ἥθελεν ἵσως παραδεχθῆναι κατὰ πρώτον ὡς πρόδει πάντα τὰ οἰκοδομῆματα ταῦτα τέσσαρας διαφόρους δυθμούς, παραδείγματος χάριν, τὸν γοτθικόν, τὸν βυζαντιακόν, τὸν σινικὸν καὶ τὸν καλούμενον roccoco (Roccocostyl). Καθ' ἕκαστον τῶν δυθμῶν τούτων ἥθελε κτίση ἑκκλησίας τινάς, ἀνάκτορα, στρατῶνας, φυλακᾶς καὶ οἰκήματα. «Ἡθελεν ἔκτελέσῃ ἕκαστον τῶν οἰκοδομητικῶν τούτων εἰδῶν ἀδρομερῶς ή μετὰ λεπτότητος πλείονος, ἐν μεγαλογραφίᾳ ή ἐν μικρογραφίᾳ, μεθ' ἀπλότητος ή μετὰ μεγαλοπρεπείας κ.τ.λ. Ἀλλὰ καὶ οὕτως δὲν θεωρεῖται διαφόρος διαφόρους δυθμούς, παραδείγματος τοῦ θείου δημιουργοῦ κατὰ τοῦτο, διὰ δύνατον νὰ προσδιορίσῃ κατ' ἐλευθέραν κρίσιν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑαυτοῦ κατηγοριῶν (τῶν συναθροίσματικῶν βαθυῶν, der Gruppenstußen), ἐν δὲ τούναντίον κατὰ τὸν Ἀγαστίζ ὁ πλάστης διέθελεν νὰ περιορίζηται ἐν ταῖς ἔξι κατηγορίαις ταῖς ἀνωτέρω ἀποιθυμηθείσαις, δηλαδὴ ἐν τῷ εἰδει, τῷ γένει, τῇ οἰκογενείᾳ, τῇ τάξει, τῇ κλάσει καὶ τῷ τύπῳ. Πλειότεραι τῶν ἔξι τούτων κατηγοριῶν δὲν ὑπάρχουσιν ὡς πρόδει τὸν θείον δημιουργόν!

«Ἀν εὐαρεστηθῆτε γέννησοντε (τοῦτο δὲ καὶ παραπομβὸν ὑπὸν) ἐν αὐτῷ τῷ περὶ ταξιονομίας συγγράμματι τοῦ Ἀγαστίζ τὸν πλήρον καὶ ἀτιθολογημένον ἔκθεσιν τῶν παραδόξων τούτων γνωμῶν, δυσχερέστατα θὰ ἐννοήσοντε πῶς δύναται τις, διατηρῶν κατ' ἐπιφάνειαν πᾶσαν τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτηρότητα, νὰ ὀθήσῃ ἐπὶ τοσοῦτο τὸν ἔξανθρωπισμὸν (τὸν ἀνθρωπομορφισμὸν) τοῦ θείου δημιουργοῦ καὶ νὰ εἰκονίσῃ αὐτὸν ἐν ταῖς καθ' ἔκαστην γραμμαῖς οὕτω στρεβλῶς καὶ ἀτόπως. Ἐν πάσῃ ταύτῃ τῇ σειρῇ τῶν ἐννοιῶν δὲ πλάστης οὐδὲν ἄλλο εἶναι ή παντοδύναμός τις ἀνθρωπος, ὅστις, βαρυνθεὶς τὴν μακρὰν αὐτοῦ σχολῆν, διασκεδάζει οχεδιογραφῶν καὶ κατασκεύάζων ἀναρίθμητα εἰδῶν, ἀληθῆ ἀθύρματα ἐκπηγάζοντα ἐκ τῆς φαντασίας αὐτοῦ. Ἀλλά, ψυχαγωγήσας ἔαυτον οὕτως ἐπί τινας χιλιάδας ἐτῶν, ἀπαυδᾶ, καὶ τότε διὰ γενικῆς τινος μεταβολῆς τῆς γηίνης ἐπιφανείας ἔξαφανίζει καὶ ἀνατρέπει

πάντα ταῦτα τὰ ἀνωφελῆ δντα· ἐπειτα δ' οἵμως πρὸς κατανάλωσιν τοῦ χρόνου ἐν ἀσχολίᾳ περὶ καινοῦ τινος καὶ κρείττονος πράγματος καλεῖ εἰς τὴν ζωὴν ἄλλον κόσμον ζῶντα καὶ φυτῶν τελειότερον. Εξ ἑτέρου δ' οἵμως, μὴ θέλων νὰ μοχθησθεῖ ἀρχόμενος ἔξι ὑπαρχῆς τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ ἔργασίας, περικλείεται ἐν τῷ κατὰ πρώτον ἀποφασισθέντι σχεδίῳ, καὶ περιορίζεται δημιουργῶν νέας εἰδὸν ή νέα γένην, σπανιωτερον δὲ καὶ νέας οἰκογενείας, νέας τάξεις ή κλάσεις νέας. Ἀλλ' οἵμως οὐδέποτε οὐδὲν δημιουργεῖ κατὰ νέον τύπον, κατὰ δυθμὸν νέον. Πάντοτε καταναγκάζει ἔαυτὸν νὰ μὴ ἔξελθῃ τῶν ἔξι ἐκείνων κατηγοριῶν ή συναθροίσματικῶν βαθυῶν.

Ψυχαγωγήσας ἔαυτὸν ὁ πλάστης, πάντοτε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀγαστίζ, ἐπὶ ἐκατομμύρια χιλιάδων ἐτῶν διὰ τῆς παιδιάς ταύτης τῶν ἀλλεπαλλήλων κατασκευῶν καλκατσοφθῶν, ἔσχεν ἐπὶ τέλους (διάλιγον ἀργά βεβαίως!) τὴν εὐτυχῆ ἰδέαν νὰ δημιουργήσῃ τι δημοιον πρὸς ἐσυτόν, καὶ ἐπλασε τὸν ἀνθρωπὸν κατ' εἰκόνα ἔαυτοῦ καὶ δημοίωσιν! Τότε ἐπετεύχθη ὁ τελικὸς τῆς δημιουργίας σκοπός, καὶ τῶν γεωλογικῶν μεταβολῶν ή σειρᾶς ἐπαυδεν. Οἱ ἀνθρώποις, ή εἰκὼν αὐτοῦ, τὸ τέκνον τοῦ Θεοῦ, παρέχει τοσαύτας φροντίδας εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ, τῷ προξενεῖ τοσαύτην λύπην καὶ ἐν ταύτῳ ἴδοντίν, ὅστε ηδὸν δὲ θεός ἀγνοεῖ τί ἐστιν ἀνία, καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ καταναλίσκῃ τὸν χρόνον, δημιουργῶν νέα πλάσματα. Βλέπετε προφανῶς δτι, δστις ἀποδίδωσιν, ὡς ὁ Ἀγαστίζ, εἰς τὸν πλάστην κατηγορούμενα καὶ ιδιοτητας ὅλως ἀνθρωπίνας, δστις κρίνει τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ δημιουργικὸν ἀκριβῶς ὡς ἀνθρωπίνον ἔργον, ἀγεται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν παραδοχὴν καὶ πάντων τούτων τῶν ἀτοπωτάτων ἐπακολούθων.

Αἱ πολυάριθμοι καὶ οὐσιώδεις ἀντιφάσεις, αἱ κατάφωροι ἀτοπίαι αἱ ὑπάρχουσαι ἐν ταῖς περὶ τῆς δημιουργίας γνώμαις τοῦ Ἀγαστίζ καὶ καταστήσασαι αὐτὸν κατ' ἀνάγκην μανιάδην πολέμιον τοῦ δαρβίνισμοῦ, διέθελοντι τοσοῦτο μᾶλλον ήμᾶς νὰ ἐκπλήττωσιν, δσφ αὐτὸς οὕτος ἐν ταῖς προηγουμέναις αὐτοῦ φυσιογνωστικais ἐργασίαις ὑπῆρξε πραγματικῶς ὁ πρόδρομος τοῦ Διοβίνου, ιδίως καθ' δσον ἀφορῇ εἰς τὴν παλαιοτολογίαν. Μεταξὺ τῶν πολυαριθμῶν ἔρευνῶν, αἵτινες τοσοῦτο ταχέως ἐφεύλκυσάν ἐπὶ τὴν νέαν παλαιοντολογίαν τὴν γενικὴν προσοχὴν, διέθελομεν ἐν πρώτῃ γραμμῇ νὰ κατατάξωμεν τὸ περίφημον τοῦ Ἀγαστίζ σύγγραμμα «περὶ τῶν ἀπολελιθωμένων ιχθύων», ἔργον ἀξιώτατον νὰ καταλάβῃ θέσιν παρὰ τὰς θεμελιώδεις πραγματίεις τοῦ Κυβιέρου. Οἱ ἀπολελιθωμένοι ιχθύες, οὐς περιέγραψεν ὁ Ἀγαστίζ, οὐ μόνον ἔχουσιν ἔκτακτον σημασίαν ὡς πρόδει τὸν ιστορίαν δοκιμῶν τοῦ συναθροίσματος (κλάδου) τῶν ἐνσπονδύλων καὶ τῆς ἔξελίζεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διδάσκουσιν ήμᾶς τοὺς ἀσφαλέστερον ἀποδειγμένους νόμους τῆς γενικῆς ἔξελίζεως, καὶ τοὺς νόμους τούτους δ' Ἀγαστίζ κατὰ μέγα μέρος ἀνεκάλυψεν. Οὕτως αὐτὸς κατὰ πρωτὸν ἔξηρε τὸν

άξιοσπουμείωτον παραλληλισμὸν τῆς ἐμβρυούλογικῆς ἔξελίξεως πρὸς τὴν ἔξελιξιν τὴν παλαιοντολογικὴν, τῆς ὀντογονίας πρὸς τὴν φυλογονίαν, — τὴν δὲ συμφωνίαν ταύτην ἐπεκαλέσθημεν ὑπὸ ἐν τοῖς προπογούμενοις ὡς τὰ τῶν ἀσφυλεστάτων ἀποδείξεων τῆς θεωρίας τῆς καταγωγῆς. Οὐδεὶς ἀπέδειξεν ὡς ὁ Ἀγαστίζ τοσοῦτο σαφῶς ὅτι τὰ σπονδυλῶτὰ ἀντεπροσωπεύθησαν κατ' ἀρχὰς ὑπὸ υόνων τῶν ἰχθύων, ὅτι ἐπειτα ἐπεφάνησαν τὰ ἀμφίβια, ὅτι μετὰ χρόνου πάροδον πολλῷ μακροτέρους ἐπιλύσον τὰ πτηνὰ καὶ τὰ γαστοφόρα, καὶ ὅτι ὡς πρὸς τε τὰ γαστοφόρα καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἰχθύς αἱ ἀτελέστεραι, αἱ κατώτεραι τάξεις ἐπεφάνησαν πρὸτεινεῖ. Οὐ οὐδεὶς λοιπὸν καταδείκνυσιν ὅτι ἡ παλαιογενετικὴ ἔξελιξις ὀλοκλήρου τοῦ σπονδυλωτικοῦ συναρθροματος εἶνε παράλληλος οὐ ύπονον πρὸς τὴν ἔξελιξιν τὴν ἐμβρυούλογικὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν συστηματικὴν ἔξελιξιν, ὅπλαδη πρὸς τὴν βαθυδοφόρον κλίμακα, ἣν πανταχοῦ ἐν τῷ συστήματι βλέπομεν ὑψηλούμενην ἀπὸ τῶν κατωτέρων κλάσεων καὶ τάξεων καὶ τῶν λοιπῶν εἰς τὰς ἀνωτέρας κλάσεις καὶ τάξεις καὶ τὰ λοιπά. Τὰ σπουδαιότατα ταῦτα γεγονότα καὶ ἡ συμφωνία τῆς ἐμβρυούλογικῆς καὶ τῆς παλαιοντολογικῆς ἔξελίξεως ἔξηγοῦνται ἀπλούστατα διὰ τῆς θεωρίας τῆς καταγωγῆς, ἐν ᾧ ἄνευ αὐτῆς μένουσι παντελῶς ἀνεξήγητα. Τὸ αὐτὸ δὲ δύναται τις νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ μεγάλου τῆς προϊόντος ἔξελίξεως νόμου, περὶ τῆς ιστορικῆς ἐκείνης τοῦ δραγμοῦ προσδόου, πτις λαμπρῶς καταδείκνυται ἐν τῃ διαδοχῇ πάντων τῶν δραγμῶν καὶ ἐν τῃ ιδιαιτέρᾳ τελειοποίησει ἐκάστου τῶν μερῶν τοῦ σώματος αὐτῶν. Οὔτω, παραδείγματος χάριν, τὸ σκελετὸν τῶν ἐνσπονδυλῶν, τὸ ὄστεοκόνδρον αὐτῶν ικρίωμα (ihr Knochengerüst) βραδέως, κατὰ μικρόν, βαθυπόδην ἐκτήσατο τὸν μέγαν τοῦτον τῆς τελειοποίησεως βαθμόν, ὃν ἔχει σημερον παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνωτέροις σπονδυλωτοῖς. Ή πρόδοος αὕτη ἡ καλῶς καὶ προσποκόντως βεβαιωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀγαστίζ εἶνε τὸ ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τοῦ νόμου τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς τοῦ διατυπωθέντος ὑπὸ τοῦ Δαρβίνου, δοτις ἀποδείκνυσι τὰς γενεσιούργους αὐτῆς αἵτιας Ἐν δὲ νόμος οὗτος ἔχῃ βάσιν πραγματικήν, ἡ τελειοποίησις καὶ ὁ ποικιλτικὸς πολλαπλασιασμὸς τῶν ζῷων καὶ φυτῶν ειδῶν πολλούσαν κατὰ βαθμοὺς ἐν τῇ σειρᾷ τῆς δραγματικῆς ιστορίας τῆς γης, καὶ ύπονον εἰς τοὺς χρόνους τοὺς νεωτάτους ἡδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ὑψηστην αὐτῶν ἐπίδοσιν.

Πάντες οἱ νόμοι οἱ προμνησούνθεντες καὶ τινες ἄλλοι γενικοὶ τῆς ἑξελίξεως νόμοι, οὓς ὁ Ἀγαστὸς διαδρόμον ἀνεγνώρισε καὶ δικαίως ἐτόνισεν ισχυρῶς, πάντες οὗτοι οἱ νόμοι, καίπερ ὡπ' αὐτοῦ ἐν μέρει ἀνακαλυψθέντες, ὅμως μόνον διὰ τῆς θεωρίας τῆς καταγωγῆς δύνανται νὰ ἔξηγη-θῶσιν, ὡς κατωτέρῳ θὰ ίδωμεν, καὶ ἀνευ αὐτῆς διαμένουσι τελέως ἀκατανόητοι. Μόνον αἱ ἀμοι-βαίως τροποποιητικαὶ ἐπιδράσεις, ἃς ὁ Δαρεῖ-νος ἔξεθηκε, δηλαδὴ ή κληρονομικότης καὶ ή

προσοικείωσις, δύνανται νὰ ὅσιν αἱ ἀληθεῖς αἰτίαι αὐτῶν. Τούναντίον δὲ οἱ νόμοι οὗτοι ἐκ διαμέτρου ἀντίκεινται πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγαστὶς ἔξενεχθεῖσαν δημιουργικὴν ὑπόθεσιν καὶ πρὸς πᾶσαν ἔννοιαν προμεμελετημένης πρὸς ἔργον ἐνεργητικότητος, προερχομένης ἐκ πλάστου προσωπικοῦ. «Αν ἥθελε τὶς σπουδαίως ἐπικαλεσθῆτας ὑποθέσεις ταύτας πρὸς ἔξηγησιν τῶν θαυμασίων ἐκείνων φαινομένων καὶ τοῦ συνδέσμου αὐτῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἥθελε κατ' ἀνάγκην παραχθῆ νὰ παραδεχθῇ ὅτι καὶ ὁ πλάστης αὐτὸς ἔξειλίχθη μετὰ τῆς δργανικῆς φύσεως, ἢν αὐτὸς ἐδημιουργήσει καὶ αὐτὸς μετεμόρφωσεν. Ἀδύνατον τότε νὰ μὴ πιστεύσῃ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ πλάστης κατὰ τὸν τοόπον τοῦ ἀνθρώπινου δργανισμοῦ διέγραψε τὸ ξαυτοῦ σχέδιον, ἰσελτίωσεν αὐτό, καὶ ἐπὶ τέλους ἔξετέλεσε μετὰ τροποποίησις ἀναριθμήτους.» Ό ἀνθρώπος μεγεθύνεται κατὰ λόγον τοῦ ὑψους τῶν σκοπῶν, οὓς προτίθεται.» Καθίσταται λοιπὸν ἐπάναγκες νὰ σχηματίσωμεν περὶ τῆς θεότητος ἔννοιαν ἀναξιν τοῦ μεγαλείου αὐτῆς. Κρίνων τις ἐκ τῆς εὐλαβείας μεθ' ἣς ὁ Ἀγαστὶς ἐν ἐκάστη σελίδῃ ἐκφράζεται περὶ τοῦ πλαστοῦ, ἥθελεν ὑπολάβῃ ὅτι σχηματίζομεν οὔτως ἔννοιαν περὶ τοῦ Θεοῦ τὰ μάλιστα ὑψηλάν· ἀλλ' ὅμως πᾶν τούναντίον συμβαίνει. Ο θεῖος πλάστης καταβιάζεται οὕτω μέχρι ιδανικοποιηθέντος ἀνθρώπου, μέχρι δργανισμοῦ εἰς προϊούσαν ὑποκειμένου ανάπτυξιν. Ο Θεὸς κατ' οὓσιαν οὐδὲν ἀλλο εἶνε κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἡ «ἀεριδύμορφον σπονδυλωτόν» (Γεν. Μορφ. I, 174).

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀγαστίζ εἶνε οὕτω διαδεδομένον, ἔχει τοιαύτην ὑπόληψιν, δικαιοτάτην ἀλλως διὰ τὰς προτέρας ἐπιστημονικὰς τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ ὑπορεσίας, ὥστε ἐθεώρησα καθηκόν μου νὰ καταστήσω διὰ βραχέων καταφανὲς εἰς ὑμᾶς τὸ ἀτεχνές ἀπαράδεκτον τῶν γενικῶν γνωμῶν τῶν ἐν αὐτῷ ἐκτιθεμένων. Ὡς φυσιογνωστικὴ ἵστορια τῆς δημιουργίας τὸ βιβλίον τοῦτο ἀναμφιβόλως οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν. Ἐξ ἑτέρου δ' ὅμως κέκτηται ἀξίαν μεγάλην, διότι εἶνε ἡ μόνη νεωτέρα ἐργασία, ἐν ᾧ δέδοται ἡμῖν νὰ ἴδωμεν ἔχον ϕυσιοδίφνιν ἀποτειρῶμενον ἀναθανόδον καὶ μετ' ἐπιστημονικῆς ἀποδεικτικῆς πανοπλίας νὰ θεμελιώσῃ ἵστοριαν τῆς δημιουργίας τελεολογικὴν ή δυαδικήν. Τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀγαστίζ καθίστησιν εἰς πάντα τὸν κοσμὸν ϕῶς φανερὸν πόσον τουαύτης ἀποπείρας ή ἐπιτυχία εἶνε κατ' οὐσίαν ἀδύνατος. Οὐδεὶς ἀντίπαλος τοῦ Ἀγαστίζ ἐπολέμησε τὴν δυαδικὴν αὐτοῦ περὶ τῆς δογματικῆς φύσεως καὶ τῆς γενέσεως αὐτῆς ἐποπτείαν κατὰ τρόπον οὐτως ἔξελεγκτικόν, ὃς αὐτὸς οὗτος δ' Ἀγαστίζ διὰ τῶν κατυφόρων ἀντιφάσεων, αἵς βούθει τὸ ἔργον αὐτοῦ.

Οἱ ἄντιπαλοὶ τῆς μοναδικῆς ἡ μηχανικῆς ἐποπτείας τοῦ κόσμου ἔχαιρέτισαν μετὰ χαοῖς τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀγασσίζ, θεωροῦσι δὲ αὐτὸς ὁ τελεῖαν ἀπόδειξιν τῆς ἀμέσου δημιουργικῆς ἐνεργοτικότητος Θεοῦ προσωπικοῦ. 'Ἄλλ' ὅμως παρορῶσιν ὅτι ὁ προσωπικὸς οὗτος Θεὸς είνε α-

πλῶς ιδανικοποιηθεὶς ὁργανισμός, πεπροικισμένος δι' ἀνθρωπίνων κατηγορούμενων. Ἡ διαδίκην αὕτη καὶ χυδαία τοῦ Θεοῦ ἀντίληψης ἀνταποκρίνεται εἰς βαθὺδὸν ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ κατώτερον καὶ κτηνῶδην. Οὐνῦν ἀνθρωπὸς, περιελθὼν εἰς ὑψηλὸν βαθὺδὸν ἀναπτύξεως, δύναται καὶ διεῖδει νὰ σχηματίσῃ περὶ τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν ἀπειρώς εὐγενεστέραν καὶ ὑψηλοτέραν, τὴν μόνην, πῆται δύναται νὰ συμβίβασθῇ μετὰ τῆς ψυχαδικῆς ἐποπτείας τοῦ κόσμου. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τοῦ θεωρεῖν ὁφείλομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν διτὶ τοῦ Θεοῦ ἡ ἵχνης καὶ τὸ πνεῦμα ὑπάρχει ἐν πᾶσιν ἀνεξαιρέτως τοῖς φαινομένοις. Ἡ ψυχαδικὴν αὕτη τοῦ Θεοῦ ἔννοια, πῆται εἶναι ἡ τοῦ μέλλοντος, ἐξεφοράσθη ὑδην ὑπὸ τοῦ Ἰορδάνου Βρούνου ως ἔξης. «Πανταχοῦ ὑπάρχει πνεῦμα δὲν ὑπάρχει σῶμα, δοσον δῆποτε μικρὸν καὶ ἀνὴ, μὴ περιέχον ἐν ἑαυτῷ μόριον τι τῆς θείας οὐσίας, ὑφ' ἣς ἐμψυχοῦται». Οὗτος ἔξηγενισμένως ἔννοει τὸν Θεόν καὶ ὁ Goethe, διτὸν λέγει: «Βεβαίως οὐδεμίᾳ λατρείᾳ εἶναι ὥραιοτέρα ἔκείνης, πῆται οὐδεμίαν ἔχει χρείαν εἰκόνος, καὶ ἀναβλύζει ἐν τῷ καρδιᾷ ἡμῶν, μετὰ τῆς φύσεως διαιλεγομένων». Αλλὰ διὰ τῆς ἔξηγενισμένης ταύτης τοῦ Θεοῦ ἔννοιας φθάνομεν εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀντίληψιν τῆς ἔνάτητος τοῦ

Θεοῦ καὶ τῆς φύσεως.

(Τέλος τοῦ τρίτου γαθήματος.)

Ἐν τῷ ἐπομένῳ φύλλῳ

τὸ τέταρτον γάθημα τοῦ Haeckel.

Ἐν αὐτῷ

Ἐξελεκτικὴ θεωρία τοῦ Goethe καὶ τοῦ Oken (*).

Ω ΦΡΙΚΗ! ΦΡΙΚΗ! ΦΡΙΚΗ!

O horror! horror! horror! — Ἀναγγινώσκετε, προσφιλεῖς ἡμῶν ἀναγνῶσται, τὰ δύο ὄμοούσια ναρκωτικὰ φύλλα τὰ τολμήσαντα νὰ ἐπιτεθῶσι καθ'

(*) Ἐν τῷ φύλλῳ τούτῳ ακταδείκνυται διτὶ ἡ θεωρία τῆς αὐτομάτου γενέσεως, ἣν καὶ μόνην ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ παραδεχθῇ, καὶ ἣν ὁ κ. I. Σκαλτσούνης ἐν τῇ ἀτυχεῖ ἔκείνην Ἀραπλάσει τῆς 12. Νοεμβρίου ἐτόλμησεν ν' ἀποκαλέσῃ «τερατώδη» καὶ «θεωρίαν νοσούσης φαντασίας», — ἡ θεωρία, λέγομεν, αὐτὴ εἶναι καθαρῶς I.I.ηγητική, πρεβενθεῖσα, καίπερ ἀτελῶς, ὑπὸ τῆς μεγαλοφύΐας τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ οὐχὶ μόνον ὑπὸ τοῦ Λουκρητίου, ὡς ἀνακριβέστατα παρέστησεν ὁ κ. Σκαλτσούνης, ἔξυθρίσας τὸν Λουκρήτιον ὡς ἀνθρωπὸν τερατώδον τοσούσης γατασίας. Ἄν δὲ κρίνῃ ἀναγκαῖον ν' ἀναγγινώσῃ ὁ θρασύτατος οὗτος ἐπικριτὴς τὰ περὶ τούτου ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Zeller γραφέντα ἐν τῇ λαμπρῷ αὐτοῦ «Περὶ τῶν Ἑλλήνων προδρόμων τοῦ Δαρείου» διατριβῇ, διτὶ «ἡ αὐτόματος γένεσις ἐπιστεύετο τότε γενικῶς», ἵσως θὰ οἴ-

ἥμῶν καὶ ἀποθρασυνθέντα κατὰ τοῦ Haeckel, — ἀναγινώσκετε τὴν πανοσιωτάτην Ἀράπλασιν καὶ τὸν ἀκτινοβολώτατον Λόγον; Πράξετε, παρακαλοῦμεν, τοῦτο, ἀνάγνωτε τὰ χρυσοστομικὰ ταῦτα φύλλα, καὶ, ἢν δύνησθε, μὴ ταρχθῆτε, μὴ ἀγνωκτήσητε, μὴ ἀνακοήσητε μετὰ τοῦ Shakspere «ὦ φρίκη! φρίκη! φρίκη!».

'Αναδημοσιεύμεν τὰ νεώτερα κύτων διδάγματα. Ακούσατε καὶ ἐνωτίσαθε!

Ἀράπλασις τῆς 1. Δεκεμβρίου 1890, σελ. 812: «Καθ' ἡμῖς ἐν τῇ Κατηγόρῃς καλὸν ἔστι νὰ ἔκταθῇ καὶ ἔξαρθῇ ἔτι μᾶλλον τὸ περὶ Θεοῦ Πατρὸς κεράλαιον καὶ ιδίᾳ περὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, οὕτω δὲ καὶ διδάσκηται, ὥστε νὰ ἐκπλήσσῃ καὶ πτοῦ τὸν κοῦρον παθητοῦ (Πιτέρες, προνοήσατε ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ὑγιείς τῶν τέκνων ὑμῶν!), οὐχὶ δὲ νὰ ἀγωρίζηται νὰ καταπήσῃ αὐτῷ καταληπτάς τὰς ἰδιότητας ταύτας, ὅπερ ἀλιωίσταις ἀδέρατος (Καταλαμβάνετε ἐδὴ τὶ τρέχει; Εννοεῖτε τί βιζικάς, τὶ ἀκραδάγνους πεποιθήσουσι περὶ Θεοῦ Πατρὸς οἱ promoteurs οὓτοι τῆς πανελλήνιας ἀραπλάσεως: — Μάπως οἱ τὸν Ἰσραήλ, τὴν παιδικὴν ταύτην ἡλεῖται τῆς ἀγθωπότητος,

κτείρῃ τὴν εὐκολίαν ἣν ἔχει τὸ νὰ ἀνοίγῃ τις ὑδριστικῶς καὶ συκοφαντικῶς τὸ στόμα, ὅπαν εἶναι κεκλεισμέναι εἰς αὐτὸν τῆς παιδείας αἱ πύλαι! Ολόκληρος ἡ ἐπίκρισις «τοῦ διαπρεποῦς καὶ πολυσεβάστου ἡμῶν συμπολίτου», ὡς ἀποκαλεῖται αὐτὸς ἔσωτόν ἐν τῇ εἰρημένῃ Ἀραπλάσει, ἔχει δίζαν τὴν ἡμετίαν, κορμόν τὴν ἀκριτομυθίαν καὶ ἀνθη καὶ φύλλα τὴν ὑψηλήσιν καὶ τὴν συκοφαντίαν! Ζήγει μεταξὺ ἄλλων ἡμεῖς τοὺς ἀπλῶς μεταφράζοντας τὸν Haeckel καὶ ἐπὶ τῷ διεθνὲν εἰπομένων «περὶ τῶν διαμαρτυριῶν τοῦ Βίρχω— κατὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τέρατος τῆς γενεalogίας τοῦ Χέκελ!» Κατὰ πότον ὁ φύγος εὑμοιρεῖ λογικότητος παρακαλεῖται νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης. Αλλὰ τὶ νὰ εἰπωμεν ἡμεῖς πρὸς τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἀμαθῆ τὸν ἀγνοοῦντα τὴν θυμαράσιαν πρὸς τὸν Virchow ἀπάντησαν τοῦ Haeckel, ἢν μετέφρασεν εἰς τὴν γλώσσαν τὴν Γαλλικὴν ὁ Jules Soury (Les preuves du transformisme); Οὗτος εἶναι ὁ ἐπικριτής ὁ τολμήσας νὰ γράψῃ 1) ὅτι «κύριος σκοπός τῆς συστάσεως τοῦ περιοδικοῦ ὁ «Προμηθίες» ὑπῆρχεν ἡ διάδοσις τῶν ἀρχῶν τοῦ ὄλισμοῦ καὶ τῆς αὐτομάτου τῆς ζωῆς γενέσεως», 2) ὅτι «ἐν μέσῳ τοικάτης ἡθικῆς παραλυσίας καὶ καταπτώσεως, ἐν ἡ εὑρίσκεται τὸ καλούμενον θυσίαλειον τῆς Ἐλλαδος», ἐκρίνωμεν «ὅτι ἐπέστη ἡ κατάλληλος ώρα ὥπως καὶ διὰ τοῦ τύπου διδάξωμεν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν» τὰς εἰρημένας ἀρχὰς— καὶ 3) ὅτι αὐτὸς— δ. κ. Σκαλτσούνης! — «τοικάτην μορφώσας πεποιθήσιν περὶ τῶν δημοσιεύσεων τοῦ περιοδικοῦ ὁ «Προμηθίες» ἔχοντας ἐκυτοῦ καθηκόν νὰ ἐκπηλώσῃ ταύτην ἀμφούρια», διότι «δηλητηριάζεται ἡ καρδία τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος! Πρέγγαμα διαπεπτῆς καὶ πολυσέβαστος ὁ συμπολίτης ἡμῶν! Πρέγγαμα τι! Πρέγγαμα!